

КРЫМ І ЯГО ЖЫХАРЫ Ў ЛАЦІНАМОЎНАЙ ЛІТАРАТУРЫ Вялікага Княства Літоўскага канца XVI ст.

Галина Матус

Білоруський державний університет
вул. К. Маркса, 31, Мінськ, 220030, Білорусь
e-mail: korotki@from.by

КРИМ ТА ЙОГО ЖИТЕЛІ В ЛАТИНОМОВНІЙ ЛІТЕРАТУРІ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО XVI СТОЛІТТЯ

В латиномовній літературі Великого Князівства Литовського XVI століття широко представлені взаємини поміж корінним населенням держави (білорусами, литовцями, українцями) та татарами. Протягом всього історичного періоду існування держави ці взаємини були довготривалими й неоднозначними з воєнно-політичної точки зору. Латиномовні пам'ятки другої половини XVI ст. – як прозаїчні трактати етнографічного характеру (Михайла Литвина, Пауля Одерборна), так і поетичні твори (поема “Радзивіліада” Яна Радвана, анонімна поема “Philopatris”) – допомагають усвідомити неофіційний, побутовий аспект сприймання один одним людей, що відносились до різних культурних та релігійних парадигм.
Ключові слова: латиномовна література, Велике Князівство Литовське, Крим, татари.

Кантакты з кримськими татарами ў жыхароў Вялікага княства Літоўскага былі дастаткова доўгімі на працягу ўсяго гістарычнага перыяду існавання дзяржавы і неадназначнымі з ваенна-палітычнага пункту гледжання. З энцыклапедыі “Вялікае княства Літоўскае” вынікае, што “першыя [пісьмовыя] звесткі пра знаходжанне татар на тэрыторыі Вялікага княства Літоўскага адносяцца да пачатку XIV ст.” [2, 663]. З часоў вялікага князя Гедзіміна ў дзяржаве праводзілася палітыка спрыяння татарам і іх прыраўноўвалі ў правах да мясцовага насельніцтва. Таму тут заставалася частка татар пасля набегу, а таксама татары, якія трапілі ў палон. Тут знаходзілі сабе прытулак збеглыя ханы і прэтэндэнты на ханскі трон. Вялікія князі літоўскія Гедзімін, Кейстут, Альгерд _____ запрашалі татар на службу і выкарыстоўвалі ў барацьбе са знешнімі ворагамі. Даследчык Ібрагім Канапацкі адзначае, што “асабліваю апеку татарам аказваў Вітаўт, які разлічваў на іх як на ўмелых коннікаў і сямлі пераважна на заходніх межах дзяржавы і ў наваколлі буйных замкаў” [2, 663]. Значная частка татар была пераселена ў Вялікае княства Літоўскае ў выніку сумеснага паходу Вітаўта і Тахтамышы пад Азоў (1397) і Крым (1398). Яны былі размешчаны каля Вільні, у Лідскім, Ашмянскім, Новагародскім, Берасцейскім паветах. Узел татар ў Грунвальдскай бітве 1410 года садзейнічаў умацненню іх міграцыі ў ВКЛ. У XV ст. паміж нашай дзяржавай і крымскім ханствам практычна не было войнаў, аднак з канца стагоддзя сітуацыя пачынае змяняцца. У першай трэці XVI ст. дзеля ўзбагачэння адбыўся шэраг татарскіх нападаў на Вялікае княства Літоўскае, пасля чаго шмат татар-палонных працягвала пасяляцца на яго тэрыторыі. У 1497г. крымскія татары спустошылі Мазыршчыну, але былі разбіты. Яны спалілі Берасце і Камянец (1500), уварваліся на Палессе (1501), спустошылі Тураўшчыну і суседнія мясцовасці за р. Прыпяць (1502), наваколлі Капыля, Клецка _____, Нясвіжа і Слуцка (1503). У 1505 годзе пяцітысячным войскам татар была спустошана значная частка тэрыторыі сучаснай Беларусі. Татары вывелі каля 100 тыс. палонных. У 1508 татары ўрываліся двойчы на нашыя землі, адзін раз былі разбіты каля Слуцка. У 1510 годзе 150-тысячная арда ўварвалася ў ВКЛ, і дайшла да Вільні. У 1521г. 5 тысяч татар дайшлі да Слуцка і Пінска, спалілі Мазыр і Тураў. У канцы 1526г. 20-тысячная арда зноў спустошыла наваколлі Турава, Пінска і Слуцка. Войска Вялікага княства Літоўскага неаднаразова атрымлівала перамогі над крымскімі татарами: Клецкая бітва (6.08.1506), Вішнявецкая бітва (1512), у бітве на Альшаніцы (1527) было вызвалена каля 40 тыс. палонных, а таксама быў адбіты

набег у 1530г. З 1474 па 1569 гады адбыліся 75 нападаў крымскіх татар на ВКЛ, у тым ліку 12 – на тэрыторыю сучаснай Беларусі [1, 662]. Татарскія напады былі адным з асноўных фактараў, што тармазілі працэс сацыяльна-эканамічнага развіцця Беларусі, асабліва яе паўднёва-усходняй часткі, у канцы XV – першай трэці XVI ст. Усё гэта не магло не знайсці адлюстравання ў помніках айчыннага пісьменства.

Трактат “Пра норавы татараў, літвінаў і маскавітаў” “De moribus Tartarorum, Lituanoꝝ et Moschorum” Міхала Літвіна быў напісаны ў сярэдзіне XVI ст., але захаваліся толькі дзесяць фрагментаў на лацінскай мове, якія былі выдадзены ў 1615 г. ў Базелі (Швейцарыя).

У першым фрагменце трактата змешчаны цікавы аповед пра зямлю, цяпер вядомую пад назвай Крым. Аўтар паведамляе: “appellatur a nobis Prekop, cui Tauricae alias nomen fuisse testatur. Incolatus verò & imperium Graecorum Trapezuntinorum. <...> Adiacet autem peninsula ea ipsa mari Pontico, quod illa ex parte pontus Euxinus dicitur. <...> Sic enim ipsa Taurica citra Alpes & maritima, quae montosa passim, habet & syluosa, & quae nunc ab Aboriginibus Graecis inhabitatur, aliàs verò, tota est campestris, Tartaris illic incolatum praestans, & ubique victui mortalium

commoda & facilis, facilis admodum Cerere, Libero, carne, & sale. <...> Vnde tantam olim frequentiam incolarum fuisse ibi memoratur, quod singulem quaedam illic ex vrbibus Graecorum, millena habuerint templa. <...> Et sensim deinde inualescens ibi illa Tartarorum vis, ad iustumque populi examen proragata” [7] (“у нас яна называецца Перакоп, [але], як сведчаць, у яе было іншае імя – Таўрыка. Сапраўды, гэта месца пражывання і валадарства трапезунцкіх грэкаў. <...> .А гэты паўвостраў прылягае да Пантыйскага мора, што ў той мясцовасці называецца Понтам Эўксінскім (Pontus Euxinus) <...>. Сама Таўрыка з гэтага боку Альпаў каля мора, яна ўсюды пакрыта гарамі і лясамі, і ця пер яна насяляецца карэннымі грэкамі. У іншых месцах яна ўся роўная, больш прыдатная для пражывання татараў, ды ўсюды зручная і лёгкая для жыцця смяротных; яна багатая дарункамі Цэрэры і Лібера, мясам і соллю. <...> Распавядаюць,

што калісьці там было такое шматлікае насельніцтва, што кожнае грэчаскае паселішча мела па тысячы храмаў. <...> Паступова ўзмацнілася там сіла татарская і разраслася да памераў цэлага народа”). Аповед Міхала Літвіна змяшчае ў сабе даволі шмат інфармацыі: сучасная і гістарычная назвы, насельніцтва, геаграфічнае становішча з апісаннем мясцовасці.

У 80-х гадах XVI ст. даволі падрабязныя звесткі пра татараў на Беларусі сабраў нямецкі пісьменнік Пауль Одэрборн (каля 1555 – 1604) і змясціў іх у сваім трактаце “De Russorum religione, ritibus nuptiarum, funerum, victu, vestitu, etc. et de Tartarorum religione ac moribus, vera et luculenta narratio” (“Праўдзівы і грунтоўны аповед пра веру русаў, [ix] шлюбныя і пахавальныя абрады, побыт, адзенне і г. д., а таксама пра веру і звычаі татараў”). Гэты твор быў выдадзены ў Ростакі ў 1582 г. Гаворачы пра паходжанне татараў, аўтар адзначае: “hi ex Graecopoliensium Norda aduenerunt” [8, 20] (“якія прыйшлі з Перакопскай Арды”; 4, 183). Вынікае, што Крым у Пауля Одэрборна таксама мае назву Перакоп.

Г. Матус 219

Не пакінуты гэты край па-за ўвагай лацінамоўным паэтам Вялікага княства Літоўскага Янам Радванам. Ён узгадвае Крым у першай кнізе героіка-эпічнай паэмы “Radivilias sive De vita et rebus praeclarissime gestis, immortalis memoriae, illustrissimi principis Nicolai Radivili” (“Радзівіліяда, або Пра жыццё і подзвігі бессмяротнай памяці, учынення з найвялікшай славай, найсвятлейшага князя Мікалая Радзівіла” Вільня, 1592) [гл.: 10]. Гэты ўрывац хоць і невялікі па аб’ёме, аднак вельмі змястоўны:

Terra iacet quondam Gottis habitata Poloucis,

Pontica caeruleis agros ubi ripa frequentat

Fluctibus, armisono tellus dilecta GRAdiuo (Radivilias. I. 532-534).

Ёсць зямля, якая калісьці была населена палавецкімі готамі,

Дзе блакітны марскі бераг напаўняе землі хвалямі

Край улюбёны для ваяўнічага Грамавержца.

Мікалай Радзівіл, якому прысвечана паэма, наведваў Крым пад час “Татарскай кампаніі”

1549 г., якая была пачаткам яго ваеннай кар’еры. Гэта было першае заданне, атрыманае князем Радзівілам ад караля Жыгімонта II Аўгуста, і за яго паспяховае выкананне ён атрымаў

першую ўзнагароду – тытул троцкага ваяводы.

У 1597 годзе быў ананімна апублікаваны адзін з надзвычай цікавых лацінамоўных помнікаў Вялікага княства Літоўскага канца XVI ст. – паэма “Philopatris ad Senatum populumque Lituanum” (“Патрыёт Айчыны – Сенату і народу літоўскаму”). Пытанне пра аўтарства паэмы разглядалася ў працах польскіх вучоных пачынаючы з канца XIX ст. Паэма лічыцца творам з непацверджаным аўтарствам Іллі (Гальяша) Пельгрымоўскага. З такой думкай пагаджаюцца даследчыкі творчасці пісьменніка-дыпламата К. Эстрайхер, С. Кавалёў і Ж. Некрашэвіч-Кароткая [3, 8]. Гэты твор – дзвюхмоўны. У першай частцы выдання чытаецца лацінскі тэкст, у другой – польскі. Як лацінскі, так і польскія тэксты паэмы падзелены на часткі, кожная з якіх мае свой падзагалавак. У першым раззеле патрыёт звяртаецца да Маці-Літвы, прыгадваючы яе былую магутнасць. У другім раззеле сама Маці-Літва наракае на адступных дзяцей – тых землі, якія выйшлі з яе складу. Пасля гэтага па чарзе пачынаюць выступаць розныя гарады і тэрыторыі Вялікага княства Літоўскага. Самай апошняй расказвае пра сябе Перакопская арда (Horda Praecopiensis). Аднак акрамя гістарычнай назвы Крыма – Перакоп, якая вынікае з падзагалоўка, у паэме больш нічога не сказана пра гэты край.

Міхал Літвін у сваім творы, распавядаючы пра жыхароў Крыма – татараў, піша: “Tartari, barbari & inopes habeantur a nobis” [гл.: 7] («татары лічацца ў нас варварамі і дзікунамі»), якія ведаюць, што “nihil salubrius esse gentibus virtute & disciplina militari, in arduitateque consistere virtutem” (“няма нічога лепшага для народаў за доблесць і вайсковую дысцыпліну, і што мужнасць грунтуецца на цвёрдасці”). Аўтар з прыязнасцю ставіцца да татараў і дае ім добрую характарыстыку: “Praestant etiam in bello tolerantia, famis, sitis, fatigae, peruigilii, aestus, algoris, & omnis inclementiae caelestis omniumque aegumnarum” (“Таксама ў паходзе яны досыць

вытрыманы, легка пераносяць голад, смагу, стому, бяссонныя ночы, спёку, холад, непагадзь і ўсялякія цяжкасці”). Перамагаць татарам дапамагае не адна толькі дысцыпліна і мужнасць, і па словах Міхала Літвіна: “Sic igitur semper robustiores fuere nostri Praecopenses, praeter saltem

technas, dolos & strategemata illorum” (“Заўсёды літвіны былі б мацнейшымі за перакопскіх татар, каб не іх выверты і хітрасць”). Неаднаразова заўважаецца цвярозасць жыцця гэтага народа, якому нельга піць віно: “Vnde iuxta Salomonis consilium, lacte solum absque pane & sycera viuunt, sobrii & abstemii, cum lege quoque prohibitum habeant potum vini, ac esum suillae” (“Па парадзе Саламона яны харчуюцца адным малаком, і не знаюць хлеба і сякеры, жывуць у цвярозасці, таму што па законе ім забаронена піць віно і ўжываць у ежу свініну”). Па-за ўвагай аўтара не засталіся адносіны татараў да хрысціян, якія нельга назваць добрабычлівымі:

“Christianos <...> vituperant, rident, barbaros, exleges, nomen saltem Christi gerentes, non legem eius praestantes, conuitiis incessunt, & sua indignos communionem reputant” (“хрысціян <...> яны абгаворваюць, абсмейваюць, дакараюць, што яны варвары, бязбожнікі, што выпадкованосяць

імя Хрыста, што не належаць да яго веры, і уяўляюць хрысціян невартымі стасавання з ім”). Міхал Літвін распавядае, што татары “vinum non bibunt, sed Christianis venditum, neruos belli pro eo comparant” (“віна не п’юць, а прадаюць хрысціянам, атрымліваюць за яго сродкі для вядзення вайны”), бо “persuasi se Deo praestare obsequium, si quouis modo extinguat sanguinem Christianum” (“яны перакананы, што спаўняюць волю Бога, калі якім-небудзь спосабам вынішчаюць хрысціянскую кроў”). Сваю веру татары гатовы пашыраць сілай зброі. Па звестках

Міхала Літвіна, яны цалкам аддаюцца малітве, у якой гавораць не занадта багата слоў, але абавязкова гэта: “Soli Deo immortalis Creatori coeli & terra, praeter quem non est alius, honor & gloria in secula seculorum” (“Адзінаму і бессмяротнаму Богу, Тварцу неба і зямлі, акрамя якога няма іншага, гонар і слава на векі вякоў”).

Пауль Одэрборн пачынае свой аповед пра татараў захапленнем ад іх войска: “Tartarorum quidem copias minime contemnendas regii in castris persaepe vidi” [8, 20] (“Я вельмі часта бачыў у каралеўскім ваенным стане вялікае войска татараў, якое зусім не заслугоўвае

пагарды”; 4, 183). Святар лютэранскага веравызнання найбольш падрабязна распавядае пра веру татарай: “religio eorum sine dubio diuersissima est” [8, 20] (“вера іх, несумненна, надзвычай розная”; 4, 183). Ён называе яе “ілжывай”, але не адмаўляе таго, што “esse in Scythia homines Iesu numen adorantes” [8, 22] (“ў Скіфіі ёсць людзі, якія ўшаноўваюць імя Ісуса”; 4, 185). Да таго ж аўтар даведаўся ад іх першасвятара, што “In multis <...> regionibus, solem, ignem, malos item genios, tanquam Deos coli” [8, 22] (“у многіх рэгіёнах <...> сонца, агонь, а таксама ліхія духі ўшаноўваюцца як багі”; 4, 185). Татары паважліва ставяцца да свайго Бога і нават “bellici sane tumultus eos a numinis cultu non auocant” [8, 20] (“ваенныя мерапрыемствы не перашкаджаюць ім ушаноўваць бога”; 4, 183). Пауль Одэрборн распавядае ў трактаце і пра іншыя аспекты жыцця татарай: “lingua eorum a Polono idiomate <...> longe abest” [8, 22] (“мова іх непадобная да польскай гаворкі”; 4, 185). Татары Скіфіі і Сарматы адзін аднаго не маглі зразумець альбо разумелі дрэнна. Пра рассяленне татарай знаходзім, што “qui tamen in Polonia, et Lithuania, et utraque Russia longe lateque dispersi sunt” [8, 22] (“яны далёка і шырока раскіданы ў Польшчы, Літве, а таксама ў адной і другой Русі”; 4, 185). Ежа ў татарай “miserrimus et Cyclopicus” (“вельмі бедная і цыклопская”). Яны ядуць “carnes certe equinae ac semicoetas audissime” [8, 23] (“вельмі ахвотна напалову праваранае конскае мяса”; 4, 186) і “lac equarum tanqu vinum Cretense admirantur et epotant” [8, 23] (“кабыліным малаком яны захапляюцца, быццам крыцкім віном, і п’юць яго”; 4, 186). П. Одэрборн неаднаразова звяртае ўвагу на маральныя якасці татарай: “Tantus nimirum barbarae gentis fastus est, ut etiam titulos et magna miseri aucupentur nomina” [8, 20] (“Пыха ў гэтага, бясспрэчна, варварскага народа такая, што нават людзі нізкага паходжання дамагаюцца сабе тытулаў і высокіх імёнаў”; 4, 183), і яшчэ: “Moribus feris sunt, et duri laboris patientissimi” [8, 22] (“Норавы ў іх дзікія, і яны надзвычай вынослівыя ў цяжкай працы”; 4, 185). Генадзь Сагановіч пра пісьменніцкі талент Пауля Одэрборна зазначае, што ён “не прапускае магчымасці пакрытыкаваць паганскія забабоны людзей чужога яму краю [...] дадзеная ім характарыстыка выглядае занадта негатыўнай і непраўдападобнай, а ў іншых [выпадках] – дастаткова нейтральнай і нават прыязнай” [5, 164].

Г. Матус 221

Ян Радван на фоне батальных замалёвак час ад часу звяртаецца да характарыстыкі татарскага народу, які ён называе “effera stirps, cuius nunquam mansuescere possunt / pasc animi” (“дзікае племя, норавы якога ніколі не стануць мяккімі ад мірнага жыцця”; Radivilias. I. 544). Яны “dira facie, turpissima vultu, / Mars oculis, Mors in pharetra, nam felle sagittas / Mortifero celeres armant, & tela venenant / Perfi da” (“знешнасцю злобныя, тварам агідныя, у вачах – вайна, у калчане – смерць, таму што шпаркія стрэлы яны акрапляюць смяротным ядам і атручваюць небяспечнае кап’ё”; Radivilias. I. 545-547). Пасля такой прэзентацыі татар аўтар звяртаецца да багоў, каб тыя адвялі такую навалу ад Літвы (“dii talem Litauis auertite pestem”; Radivilias. I. 548). Не пакідаюцца па-за ўвагай побыт і звычаі гэтага народу. Яны трымаюцца ў сядле аж пакуль “siue senectus, / sontica seu tabes ad limina mortis adegit” (“ці старасць, ці немач не прывядзе да небяспечных дзвярэй смерці”; Radivilias. I. 559-560). Яны вельмі бераглі сваіх коней, таму елі мяса толькі цяжка хворых коней, а наталялі смагу цёплым малаком кабыліц. У фрагменце, калі апісваюцца наступствы паходаў, татары называюцца “каняедамі”:

At postquam latos intrarunt milite campos
 Hippophagi, sumant crebris incendia villis,
 Templi Dei flammis turpantur, caedibus agri,
 Nec spes ulla fugae, simul audivere volantes
 Et videre Scythas... (Radivilias. I. 570-574).

А пасля таго як каняеды нападаюць на шырокія палі,
 Пажары ахоплваюць цесна размешчаныя сядзібы,
 Храмы Бога ганьбяцца полымем, палі забойствамі,
 І няма якой-небудзь надзеі на паратунак, адначасова чуюць
 І бачаць [яны] мімалётных скіфаў...

Татары губілі мірнае жыццё хрысціян і ганьбілі іх веру. Ян Радван перадае пачуцці жаху і безвыходнасці, якімі ахоплены душы простых людзей. Як сведчыць А. Янушкевіч,

«у канцы 1557 года крымскія татары нечакана здзейснілі нападзенне на землі Валыні і Падолля. Гэтая акцыя мела спусташальныя наступствы для мясцовага насельніцтва. Паводле інфармацыі маскоўскага летапісу, татары захапілі ў палон больш за 40 тысяч чалавек» [6,2 3]. Напэўна, аб гэтых падзеях успамінае Ян Радван на старонках сваёй паэмы:

Ergo ubi praeda deest, & Amor ja Martis inartit
Pectore, Vollinios densi vertuntur in agros (Radivilias. I. 565-566).

А калі не хапае здабычы, сэрца сціскае ўжо любоў да Марса

І яны накіроўваюцца на палі Валыні.

У паэме “Патрыёт” татары-мусульмане распавядаюць, што яны жывуць на пладаноснай зямлі (lusa foeta), дзе ніколі не жывуць дзікі Скіф (trux Scyta). Да суседзяў-хрысціян яны адносяцца недобрамысліва. Сын, які быў народжаны ад паланёнай хрысціяніцы, павінен дапамагаць ў “свяшчэннай вайне” з іншаверцамі “sic Christicolae contra pugnabit adultus” (“так супраць хрысціян будзе змагацца дарослы”). Перакопская арда падкрэслівае сваю ваяўнічасць і варожасць да суседніх народаў:

Ungara nos tellus, celebrisque Silesia novit,
Lechiadae, Russi, Podolii atque Daci (9,10)

Ведае нас зямля Унгарыі і шматнаселеная Сілезія,

Ляхі, Русіны, Падольцы і Дакі.

Геаграфія паходаў татар дастаткова шырокая, і гэта таксама выклікае ў іх пачуццё гонару. Ж. Некрашэвіч-Кароткая адзначае, што “у звароце [Перакопскай арды] спачатку гучаць ноткі пыхі, але потым і яна спачувае Літве” [3, 9]. Татары ўсё ж памятаюць добрыя адносіны да сябе і прапануюць Літоўскаму княству сваю дапамогу:

Sed mihi tu causas memora, quo numine laeso,

Amissis cunctis, mortua pene iaces:

Angunt nos luctusque tui lacrymaeque fluentes,

Ac semper clarum nomen in orbe tuum.

Casibus in duris gens Musulmana tuorum

Candorum experta est, et sine fraude fi dem (9,11)

Але ты нагадай мне прычыны, з чыёй сапсаванай згоды

Ты ляжыш уся спустошаная, амаль загінуўшы:

Нас турбуюць і смутны лямант твой і горкія слёзы.

Але назаўжды вядома імя тваё ў свеце,

У цяжкіх выпрабаваннях народ мусульманскі твае

Адчуў міласці і давер без крывадушнасці.

У польскім тэксце татары-мусульмане абяцаюць Літве сваю падтрымку ў барацьбе з любым ворагам, а ў лацінскім тэксце гэты вораг канкрэтызуецца:

Quod si nos poscis, victricia signa videbis,

Ibimus in Moschum, et qui tuus hostis erit (9,11)

Калі што з нас патрабуеш, пераможныя знакі заўважыш,

Мы пойдзем на Маскавіта, ці хто [яшчэ] вораг твой будзе.

Такім _____ чынам, у лацінамоўнай літаратуры Вялікага княства Літоўскага канца XVI стагоддзя прадстаўлены ўвесь дастаткова складаны спектр узаемаадносін паміж карэнным насельніцтвам дзяржавы (беларусамі, літоўцамі, украінцамі) і татарамі. Менавіта помнікі айчыннага пісьменства дазваляюць зразумець неафіцыйны, побытавы аспект узаемаадносін паміж людзьмі, прыналежнымі да розных культурных і веравызнаўчых парадыгмаў.

1. Вялікае княства Літоўскае: у 2 т. / рэдкал.: Г. П. Пашкоў (гал. рэд.) [і інш.]. Мінск, 2006. Т. 2: Татарскія напады / М. Спірыдонаў. 2006. 2. Вялікае княства Літоўскае: у 2 т. / рэдкал.: Г. П. Пашкоў (гал. рэд.) [і інш.]. Мінск, 2006. Т. 2: Татары / І. Канапацкі. 2006. 3. Некрашэвіч-Кароткая, Ж. Слава і плач патрыёта і прарока: паэма «Philopatris» (1597) / Ж. Некрашэвіч-Кароткая // Acta albaruthenica. 2003. № 3. 4. Одэрборн Пауль. Праўдзівы і грунтоўны аповед пра веру русаў / П. Одэрборн // Беларускі гістарычны агляд. 2005. Т. 12. (пер. Ж. Некрашэвіч-Кароткай). 5. Сагановіч, Г. Паўночная Беларусь у апісанні Паўля Одэрборна / Г. Сагановіч // Беларускі гістарычны агляд. 2005. Т. 12. 6. Янушкевіч,

А. М. Вялікае Княства Літоўскае і Інфлянцкая вайна 1558-1570 гг. / А. М. Янушкевіч. Мінск, 2007. 7. Lituanus Michalo. De moribus Tartarorum, Lituorum et Moschorum, fragmina X. multiplici historia referta // Michalonis Lituani De moribus tartarorum, Lituorum et Moschorum, fragmina X. multiplici historia referta. Et Iohan. Lasicii Poloni De diis Samagitarum caeterorumque Sarmatarum et falsorum Christianorum. Item De religione Armeniorum. Et de initiis regiminis Stephani Batorii. Nunc primum per I. Iac. Grasserum, C. P. ex manuscripto authentico adita. Basileae: Apud Conradum Waldkirchium, MDCXV (1615). P. 1 – 41. 8. [Oderbornius, P.] De russorum religione, ritibus nuptiarum, funerum, victu, vestitu etc. et de Tartarorum religione ac moribus vera et luculenta narration, ad d. Davidem Chytraeum recens scripta / [a Paulo Oderbornio]. <...> [Rostochiae]: Excudebat Stephanus Myliander, 1582. 9. Philopatris ad Senatum populumque Lituorum. Anno Domini 1597. 10. Radvanus Ioannes. Radvilias sive De vita et rebus praeclarissime gestis, immortalis memoriae, illustrissimi principis Nicolai Radivili... Г. Матус 223
libri quattuor Joannis Radvan // Radvanus Jonas. Radviliada / Parengė, ávadf , komentarus ir asmenř řodynėlá paradė Sigitas Narbutas. Vilnius: Vaga, 1997. S. 4 – 242.

КРЫМ И ЕГО ЖИТЕЛИ В ЛАТИНОЯЗЫЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЕ ВЕЛИКОГО КНЯЖЕСТВА ЛИТОВСКОГО XVI ВЕКА

Галина Матус

Белорусский государственный университет
ул. К. Маркса, 31, Минск, 220030, Беларусь
e-mail: korotki@from.by

В латиноязычной литературе Великого Княжества Литовского XVI века широко представлены отношения между коренным населением государства (белорусами, литовцами, украинцами) и татарами. На протяжении всего исторического периода существования государства эти отношения были длительными и неоднозначными с военно-политической точки зрения. Латиноязычные памятники второй половины XVI века – как прозаические трактаты этнографического характера (Михаила Литвина, Пауля Одерборна), так и поэтические произведения (поэма “Радзивиллиада” Яна Радвана, анонимная поэма Philopatris) – помогают осознать неофициальный, бытовой аспект восприятия друг другом людей, относящихся к разным культурным и религиозным парадигмам.

Ключевые слова: латиноязычная литература, Великое Княжество Литовское, Крым, татары.

THE CRIMEA AND ITS INHABITANTS IN LATINATE LITERATURE OF THE GRAND DUCHY OF LITHUANIA AT THE END OF THE 16TH CENTURY

Halyna Matous

State University of Belarus
31, K. Marx St., 220030 Minsk, Belarus
e-mail: korotki@from.by

The relationships between natives (Belarusians, Lithuanians, Ukrainians) and Tatars were widely presented in the 16th c. Latin language literature of the Grand Duchy of Lithuania. During the whole historical period of the state existence these relationships were prolonged and not simple from the military and political point of view. The Latin language writings of the second part of the 16th c. – prosaic ethnic works (by Michalonis Lituani, Paul Oderborn) and poems (Radviliada by Ioannes Radvanus) help to understand everyday life and relations between people of different cultural and religious backgrounds.

Key words: Latin literature, the Grand Duchy of Lithuania, Crimea, Tatars.

Стаття надійшла до редколегії 18.05.2010 р. Статтю прийнято до друку 25.10.2010 р.